

ПЕРЕДУМОВИ ПРАВА НА ПОДАННЯ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ В ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Ніколенко Л. М.

Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав і свобод у рамках конституційного, господарського, цивільного, адміністративного й кримінального судочинства. Гарантування державою судового захисту означає обов'язок забезпечити здійснення права на судовий захист, який має бути справедливим, компетентним, повним і ефективним. Демократичні принципи судочинства стають захистом від некомпетентності або можливої упередженості відповідних осіб. Наприклад, у господарському процесуальному законодавстві передбачено, що уповноважена особа вправі в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за захистом порушеного або оскарженого права чи інтересу, що охороняється законом. Але слід зазначити, що не завжди прийняте рішення є законним і обґрунтованим, іноді рішення містять судові помилки. Тому для їх виправлення уповноважені особи, у вставленому порядку, мають право подати скаргу до Вищого господарського суду України.

Наявність або відсутність права на звернення до касаційної інстанції в кожному конкретному випадку залежить від певних обставин, іменованих передумовами права на пред'явлення касаційної скарги.

Слід зазначити, що проблематикою касаційного провадження в господарському судочинстві займалися такі провідні вчені, як Д.М. Притика, О.А. Беяневич, К.М. Біда, І.Г. Арсенов, О.Ю. Скворцов, А.Й. Осетинський та інші. Проте ряд актуальних і практично значущих питань у цій сфері, а саме передумови права на подання касаційної скарги в господарському судочинстві України потребують подальшої розробки, що й зумовлює актуальність і наукову новизну нашого дослідження. Отже, метою цієї статті є визначення особливостей передумов права на подання касаційної скарги з урахуванням чинного Господарського процесуального кодексу України, що предствляється важливим як з точки зору теорії господарського процесу, так і з точки зору судової практики, а саме практики реалізації відповідних процесуальних норм.

Розвиток правових систем держав веде до трансформації інститутів оскарження, появи його різних форм, однак незмінним залишається лише право на оскарження як гарантія захисту від судової помилки суду, що прийняв судовий акт. Будучи правом, яке належить тільки учасникам господарського судочинства, право касаційного оскарження може бути здійснене самими учасниками господарського судочинства, не згодніми з прийнятим судовим актом. Право на касаційне оскарження рішення господарського суду виникає за наявності вказаних у законі передумов: належний суб'єкт касаційного оскарження; об'єкт касаційного оскарження; строк касаційного оскарження, тобто передбачений законом період часу, протягом якого заявник може подати скаргу до касаційної інстанції. Питання щодо суб'єктів касаційного оскарження має важливе значення, бо лише в результаті їх діяльності може виникнути касаційне провадження з перевірки законності та обґрунтованості судових рішень [1, 180-187].

Відповідно до ст. 107 ГПК сторони, прокурор, треті особи, особи, які не брали участі в справі, але щодо яких суд вирішив питання про їх права та обов'язки, мають право подати касаційну скаргу. Вказівка в цій статті щодо можливості участі в справі особи, яка не брала участі в справі, але щодо якої суд вирішив питання про її права й обов'язки, викликає двояку оцінку. З одного боку, виникає питання щодо її доцільності, тому що не зовсім зрозумілою є така необхідність, яка виходить за межі єдиної концепції структурного викладення всіх положень ГПК. З іншого – таке положення надає господарським процесуальним правовідносинам особливу характеристику.

І.Г. Арсенов запропонував критерії, за наявності яких особи, не залучені до участі в справі, можуть бути суб'єктами касаційного оскарження, а саме, якщо: а) у резолютивній частині рішення або постанови містяться безпосередньо висновки про права й обов'язки осіб, не залучених до участі в справі; б) права й обов'язки осіб, не залучених до участі в справі, фактично визначатимуться змістом резолютивної частини рішення або постанови в результаті набрання законної сили або виконання судових актів. До таких судових актів відносяться рішення й постанови про визнання права, а також рішення або постанови зі спору, який витікає з договору (угоди), вирішеного без його участі [2, 8]. Зважаючи на зазначене, в якості осіб, які не брали участі в справі, слід розглядати потенційних позивачів, відповідачів, третіх осіб, які заявляють або не заявляють самостійні вимоги на предмет спору.

На нашу думку, дію ст. 107 ГПК доцільно розповсюдити на всіх суб'єктів, права яких прямо або побічно порушені судовим актом, також на тих з них, яких суд помилково не виявив у числі третіх осіб без самостійних вимог. Для цього необхідно вказану статтю доповнити таким положенням: "якщо господарський суд прийняв судовий акт про права й обов'язки осіб, які не брали участі в справі, або якщо такий судовий акт вплинув на їх права й обов'язки, ці особи мають право оскаржити рішення, постанову в порядку, встановленому ГПК". Це положення підтверджується позицією ВГСУ, якщо при розгляді касаційної скарги, поданої особою, яка не брала участі в розгляді справи господарським судом нижчої інстанції і яка вважала, що таким господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, касаційна інстанція, прийнявши касаційну скаргу до провадження (якщо вона не підлягає поверненню з передбачених ГПК підстав), повинна з'ясувати наявність правового зв'язку між скаргником і сторонами в справі. Якщо при цьому буде встановлено, що права такої особи судовими рішеннями місцевого та апеляційного господарських судів не порушено й питання про її права й обов'язки стосовно сторін у справі попередніми судовими інстанціями не вирішувалися, то суд касаційної інстанції своєю ухвалою припиняє касаційне провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 80 ГПК, оскільки в такому разі не існує правового зв'язку між скаргником і сторонами в справі, у зв'язку з чим відсутній суб'єкт касаційного оскарження [3].

На підставі ст. 25 ГПК до касаційної інстанції можуть звернутися правонаступники осіб, які беруть участь у справі. Аналізуючи цю норму, можна зробити висновок, що умовою участі правонаступників не є їх безпосередній зв'язок з матеріальним правовідношенням, який є предметом спору. Необхідно враховувати, що уявлення заявника про те, що судовий акт стосується його прав і обов'язків, може відповідати дійсності, а може бути помилковим. Проте суд не вправі відмовити в прийнятті касаційної скарги лише на тій підставі, що суд ніби прийняв рішення про його права та обов'язки. Під час прийняття касаційної скарги суд не може завчасно вирішувати питання про обґрунтованість скарги, він має лише пересвідчитися про відповідність такої скарги, зокрема, щодо її форми й змісту. Тобто ВГСУ під час подання касаційної скарги особою, яка бере участь у справі, не повинен вирішувати питання щодо її правового інтересу до оскарження, щодо правомірності залучення заявника до справи або щодо участі його в спірному правовідношенні, навіть якщо цього вимагають інші учасники судочинства.

Особливим носієм права на касаційне оскарження є прокурор. Стаття 107 ГПК визначає прокурора серед тих осіб, які можуть подати касаційну скаргу, але не визначає певні особливості в реалізації відповідного права з урахуванням його спеціального статусу. Треба підкреслити, що правовий стан прокурора не можна ототожнювати зі станом позивача, насамперед тому, що цей учасник процесу бере участь у справі не для захисту власних, а для захисту інтересів держави, а також інтересів громадян. Його завдання в процесі інше, воно не збігається із завданнями позивача. Статус позивача в процесі визначається тим, що цей учасник процесу володіє як матеріальним, так і процесуальним інтересом у справі, і ці характеристики нерозривні. Наявність матеріальної зацікавленості передбачає наділення позивача такими процесуальними правами, які дозволяють йому реально захищати свої інтереси. Поділяти фігуру позивача на дві "складові" – матеріальну й процесуальну – неможливо. Неможлива й передача прокурору процесуальних прав позивача, бо це сформульовано в ч. 2 ст. 29 ГПК. У процесі не може бути двох позивачів – у матеріальному й процесуальному сенсі, і жоден з учасників процесу не може користуватися процесуальними правами іншого учасника. Тому уявляється доцільним запропонувати таке формулювання поняття позивача в ст. 21 ГПК: "Позивачами є суб'єкти господарювання та громадяни, які подали позов про захист порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу, або в інтересах яких подано позов суб'єктами, що вказані в ст. 28, 29 ГПК, які мають у справі юридичний інтерес і які володіють сукупністю спеціальних прав і обов'язків".

Крім того, у ст. 28 ГПК необхідно замінити слово "позов", "позовна заява" словом "заява", оскільки позовом можна називати лише вимогу матеріально зацікавленої особи, вимогу, звернену до суду про захист суб'єктивного права й охоронюваного законом інтересу [4, 54]. Прокурор, як вже було відзначено, захищає державні інтереси та інтереси громадян, і їх заяви завжди припускають наявність у процесі матеріально зацікавленої особи – позивача.

Згідно зі ст. 37 Закону України "Про прокуратуру" право внесення касаційної скарги на рішення, ухвали й постанови судів надається прокурору й заступнику прокурора в межах їх компетенції, незалежно від їх

участі в розгляді справи в суді першої або апеляційної інстанції. Помічники прокурора, прокурори управлінь і відділів можуть вносити касаційні скарги тільки зі справ, у розгляді яких вони брали участь. Відповідно до визначеної законом компетенції прокурор вправі подати касаційну скаргу лише в справах зі спорів, що стосуються інтересів держави, громадянина, у тому числі в справах про банкрутство. У разі подання прокурором касаційної скарги в справах інших категорій господарський суд повинен повернути її на підставі, визначеній у п. 1 ч. 1 ст. 97 або п. 1 ч. 1 ст. 111-3 ГПК, і винести з цього приводу ухвалу [5].

Охарактеризувавши склад осіб, які беруть участь у справі, як суб'єктів стадії порушення касаційного провадження, можна погодитися з думкою О.С. Кожемяко, який стверджує, що особливість полягає в тому, що розглянуті особи не є суб'єктами спірних правовідносин. Спор, у буквальному розумінні, у касаційному провадженні немає, оскільки правова невизначеність закінчена судовим рішенням, яке набрало законної сили. Особи, які беруть участь у справі, зберігають свої процесуальні статуси умовно, які істотно відрізняються від тих, що були в першій і апеляційній інстанціях. До того ж у касаційній інстанції можуть з'явитися суб'єкти, взагалі не присутні в процесі на попередніх стадіях, і навіть ті з них, участь яких у спорі виключена [6, 25]. Сказане дозволяє об'єднати осіб, які мають право на подання касаційної скарги, під загальним найменуванням "суб'єкти касаційної перевірки".

У числі передумов виникнення права на подання касаційної скарги згадувалася наявність рішення місцевого господарського суду після його перевірки в апеляційному порядку та постанови апеляційного господарського суду, ухваленої за результатами апеляційного розгляду; ухвали місцевого господарського суду, зазначеної в ч. 1 ст. 106 ГПК, після її перевірки в апеляційному порядку й постанови апеляційного господарського суду, ухваленої за результатами апеляційного розгляду. Судові акти, що оскаржуються, є тими юридично значимими фактами, з приводу яких складаються відношення між всіма учасниками касаційного провадження, саме на них спрямована діяльність учасників процесу.

У разі, коли судовий акт, який вказаний у касаційній скарзі, не прийнятий, а також не розглянутий з дотриманням умови послідовного оскарження, необхідно констатувати відсутність об'єкта перевірки. На перший погляд, така ситуація має суто гіпотетичний характер, але, проте, зустрічалася на практиці. Так, ВГСУ була прийнята ухвала про повернення касаційної скарги на апеляційну скаргу Головного державного управління охорони, використання та відтворення живих водних ресурсів у Рівненській області, яка була повернута скаржнику ухвалою Рівненського апеляційного господарського суду від 24.10.2011 р. без розгляду, тому що оскаржуване рішення господарського суду Рівненської області від 06.10.2011 р. в апеляційному порядку не переглядалося, у зв'язку з чим касаційна скарга не може бути прийнята до касаційного провадження, за правилами ст. 107 ГПК [7].

Об'єктом касаційного провадження є судові акти, що приймаються судами нижчої інстанції. Уявлення про об'єкт буде неповним, якщо не визначити його предмет. Стаття 111-7 ГПК визначає, що під час розгляду справи в касаційній інстанції господарський суд перевіряє

правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального й процесуального права. Ця норма вказує, на що спрямована основна діяльність касаційної інстанції й що від неї може вимагати суб'єкт касаційного оскарження. Безумовно, інтереси заявника касаційної скарги й суду касаційної інстанції зосереджені, передусім, на питанні правильності застосування норм матеріального й процесуального права в судовому акті, що оскаржується. Це підтверджує ст. 111 ГПК, що не допускає в касаційній скарзі посилань на фактичну необґрунтованість судового акта. Зважаючи на викладене, відзначимо, що предметом касаційного оскарження й, відповідно, касаційної перевірки буде лише правова складова судового рішення, змістом якої є питання застосування закону. У касаційній інстанції судовий акт (об'єкт) хоча й оскаржується, але лише на предмет відповідності його нормам матеріального й процесуального права.

Питання розмежування об'єкта та предмета оскарження має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки сприяє розумінню природи повноважень касаційного суду, що, у свою чергу, зумовлює межі касаційного розгляду скарги. Так, у п. 11 постанови Пленуму ВГСУ № 11 від 24.10.2011 р. "Про деякі питання практики застосування розділу XII-1 Господарського процесуального кодексу України" сказано, що суд касаційної інстанції не зв'язаний доводами касаційної скарги щодо порушення чи неправильного застосування нижчими судовими інстанціями норм матеріального й процесуального права та може встановлювати порушення чи неправильне застосування відповідних норм, на які не було посилання в такій скарзі [3].

Не визначені в роз'ясненні Пленуму ВГСУ залишилися питання стосовно касаційної перевірки судового акта за межами аргументів скарги та перевірка законності й обґрунтованості всього рішення за незгодою заявника лише з його мотивуванням або з розміром стягнутої грошової суми тощо. Вихід суду за межі аргументів заявника скарги допустимий лише стосовно предмета оскарження, тобто щодо правильності застосування закону в цій справі. Що ж до об'єкта оскарження, тобто судового акта або його частини, такого права в касаційній інстанції немає. До сказаного додамо, що деякі автори абсолютно справедливо вказують на необхідність введення в лексичний обіг, разом з об'єктом (предметом) оскарження, поняття об'єкта (предмета) судочинства з перегляду рішень, що мало б не лише методологічне, а й практичне значення [8, 106].

Касаційна скарга може бути подана на судові акти, в оскарженні яких немає необхідності, хоча, за чинним господарським процесуальним законодавством, вони є об'єктами касаційної перевірки. Як приклад об'єктів такого роду, можна привести постанови апеляційної інстанції щодо скасування ухвал першої інстанції про відмову в прийнятті або про повернення позову. В юридичній літературі абсолютно обґрунтовано вказується на недоцільність оскарження таких постанов, оскільки вони не перешкоджають руху справи [9, 242]. До таких об'єктів можна віднести й окремі ухвали.

Існує й інша ситуація, коли можливість оскарження певних судових актів не передбачена, хоча в цьому є об'єктивна необхідність. Так, можна виокремити ухвали щодо: задоволення заяв про перегляд справи за нововиявленими обставинами; забезпечення доказів;

відмови щодо забезпечення позову; задоволення клопотань про відновлення строку на подання апеляційної скарги; відмову в прийнятті апеляційних і касаційних скарг тощо. Усі вони стосуються прав та інтересів осіб, які беруть участь у справі, і можуть вплинути на законність прийняття рішення по суті.

Вважаємо за необхідне доповнити ГПК нормою, згідно з якою "всі судові ухвали оскаржуються, якщо вони перешкоджають подальшому руху справи, тобто істотно порушують права та інтереси осіб, які беруть участь у справі". Згідно зі ст. 106 і ст. 111-13 ГПК ухвали господарського суду оскаржуються за тими ж правилами, що й рішення або постанови відповідних інстанцій. Водночас, як було показано, судочинство з перегляду (перевірки) ухвал має свої особливості, що вимагає закріплення в процесуальному законодавстві. Ухвали є процесуальними документами, які приймаються суддею (судом) з процедурних питань проходження справи. Вони не стосуються застосування норм матеріального права й не зачіпають сутність спору, ґрунтуючись лише на нормах і принципах процесу. Але незважаючи на характер питань, щодо яких приймаються ухвали, у ГПК відсутні відмінності їх оскарження від оскарження рішень і постанов.

Стаття 88 ГПК передбачає прийняття господарським судом додаткового рішення. Додаткове рішення підлягає перегляду за правилами ГПК. Суд касаційної інстанції не вправі перевіряти законність і обґрунтованість первинного судового рішення за заявою, в якій йдеться про перегляд лише додаткового щодо нього рішення, та скасовувати чи змінювати первинне судове рішення за результатами його перегляду. У разі ж оскарження первинного судового рішення, щодо якого було прийнято додаткове судове рішення, перегляду в сукупності з таким первинним судовим рішенням підлягає й додаткове судове рішення як похідне від первинного судового акта та його невід'ємна складова.

Доповнень і уточнень можуть потребувати не лише судові рішення, а й ухвали (наприклад, про затвердження мирової угоди, якщо в ній належним чином не відзначені всі зобов'язання сторін, або про залишення позову без розгляду, коли суд не вирішив питання про судові витрати). Ця можливість також передбачена ст. 88 ГПК. Природно, усі додаткові рішення, що набули чинності, постанови та ухвали першої й апеляційної інстанцій будуть об'єктами касаційної перевірки. На підставі проведеного аналізу можна визначити властивості ухвал, які підлягають оскарженню в касаційному порядку: набрання законної сили; перешкоджання руху справи та створення умов для прийняття неправильного рішення по суті.

Під час розгляду спору в господарському суді важливим є те, що він здійснюється оперативним, що досягається за рахунок чіткого встановлення в ГПК (а також, звичайно, і реального дотримання) відповідних процесуальних строків. Така характеристика оперативності розгляду справ багато в чому справедлива. Проте деякі проблеми, пов'язані зі строками судочинства, у тому числі в касаційному провадженні, залишаються невирішеними.

Згідно зі ст. 110 ГПК касаційна скарга може бути подана протягом двадцяти днів з дня набрання судовим рішенням апеляційного господарського суду законної сили. На підставі ст. 105 ГПК постановою апеляційного господарського суду набирає законної сили з дня її

прийняття. Ці норми свідчать про тісний взаємозв'язок строку касаційного оскарження й строку набрання законної сили, а отже, і моменту прийняття судового акта, що оскаржується. При аналізі відповідних норм можна зробити висновок про те, що законодавець не встановив чіткого моменту прийняття, набрання законної сили судового рішення й, отже, початок перебігу строку для подання касаційної скарги. У вчених з цього приводу єдиної думки доки немає. Одні моментом прийняття рішення вважають дату прийняття в його резолютивній частині або дату складення мотивованого рішення [10, 336]. Інші пропонують прийняття рішення поєднати з моментом направлення його особам, які беруть участь у справі [11, 59].

З огляду на приписи ст. 85 ГПК щодо строку складання повного рішення й моменту набрання ним чинності та положення ст. 93 ГПК щодо строків подання апеляційної скарги важливе значення має не лише дата оголошення рішення, а й дата складання (підписання) повного рішення (оформленого відповідно до ст. 84 ГПК). Отже, якщо в судовому засіданні проголошувалися лише вступна й резолютивна частини рішення, то в повному рішенні неодмінно повинна зазначатися дата його складання (підписання). Відповідна позначка має вміщуватися в тексті рішення до підпису судді (підписів суддів) і мати такий вид: "Повне рішення складено (дата)". При цьому згідно з ч. 3 ст. 50 ГПК саме з дня, наступного після такої дати, обчислюється строк надсилання рішення, передбачений ст. 87 ГПК, а також ч. 4 ст. 105 та ч. 4 ст. 111-11 ГПК. У разі, якщо повний текст судового рішення було складено в день проголошення вступної та резолютивної частин цього рішення, у тексті повного рішення також зазначається відповідна дата, а оформлені окремим процесуальним документом вступна й резолютивна частини рішення приєднуються до матеріалів справи.

Щодо строку подання касаційної скарги, то виникає необхідність його збільшення, що підтверджує й судова статистика. Якщо проаналізувати кількість поданих заяв до ВСУ про відновлення пропущеного строку для подання касаційної скарги (у 2009 р. подано 886 заяв, у 2010 р. – 1362, у 2011 р. – 1845), то можна простежити щорічне збільшення кількості заяв, що подаються [12]. Зі сказаного можна зробити висновок, що коли строк подання заяв був один місяць, у заявника було достатньо часу для підготовки заяви й матеріалів до касаційної інстанції. Після скорочення строку до 20 днів заявники не встигають підготувати належні матеріали, і, таким чином, збільшується кількість заяв щодо відновлення строку на подання касаційної заяви. Наведена статистика й судова практика дають зрозуміти, що зазначений строк має бути тривалішим, ніж строк на подання апеляційної скарги. Тому пропонується збільшити строк подання касаційної скарги до одного місяця з дня набрання судовим рішенням апеляційного господарського суду законної сили.

Стаття 52 ГПК передбачає припинення, а ст. 53 – відновлення й продовження процесуальних строків. Ці норми в сукупності зі ст. 107 і ст. 110 ГПК свідчать про можливість застосування до строку подання касаційної скарги лише інституту відновлення. Ні припинення, ні перерви, ні продовження строку касаційної перевірки ГПК не передбачає. Згідно з ч. 1 ст. 53 ГПК відновлення строку на касаційне оскарження здійснюється за відповідною заявою. Ця норма говорить про заяву, під якою зазвичай розуміють окремий документ з необхідними реквізитами.

У пункті 5 ч. 1 ст. 111-3 ГПК щодо повернення касаційної скарги через пропуск строку використовується термін "клопотання". Це дозволяє дійти висновку, що прохання про відновлення строку може бути виражене практично в будь-якій письмовій формі. Пленум ВСУ в Постанові № 11 від 24 жовтня 2011 р. "Про деякі питання практики застосування розділу XII-1 Господарського процесуального кодексу України" підходить до цього питання ще менш формально й у п. 6 роз'яснює, що клопотання може бути викладене в скаргі або в окремій заяві [3]. Позиція Пленуму не зовсім коректна, оскільки не враховує послідовність процесуальних дій суду під час вирішення питань, пов'язаних з прийняттям скарги. Логіка розвитку процесу підказує, що спочатку має бути прийняте й розглянуте клопотання про відновлення строку на оскарження, а потім, залежно від результатів його розгляду, вирішується питання про прийняття касаційної скарги. Частина 1 ст. 53 ГПК як умову відновлення процесуального строку передбачає наявність поважних причин. Говорити про позитивну судову практику, що стосується оцінки касаційною інстанцією поважних причин, на жаль, поки неможливо. Усвідомлюючи явну непродуманість закладеного в ГПК строку касаційного оскарження, судді, як вже наголошувалося, ставляться до цього питання поблажливо й за умов незначного прострочення не заглиблюються в її мотиви.

У юридичній літературі є спроби класифікувати такого роду затримки: а) пов'язані з оплатою судового збору; б) зумовлені іншим невиконанням вимог, що висуваються законодавством до оформлення й порядку подання касаційної скарги (неправильне оформлення платіжного документа або доказів відсилання копій скарги особам, які беруть участь у справі, та ін.); в) викликані затримкою з боку суду під час оформлення рішення, що оскаржується [13, 65]. Визначені види пропуску строку при поданні скарги зазвичай стосуються упущень з боку заявника або недоліків у роботі суду, і встановити їх поважність, як правило, неважко. Водночас є обставини, виникнення яких не пов'язане з недобросовісною поведінкою учасника процесу, наприклад, пожежа на підприємстві, запізніле отримання кореспонденції, хвороба підприємця тощо. Подібні випадки викликають найбільші труднощі при оцінці їх судами як поважних.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що з метою ефективного й справедливого судочинства, а також удосконалення передумов права на подання касаційної скарги в господарському судочинстві України, слід: по-перше, слід доповнити перелік осіб, які мають право на подання касаційної скарги особами, які не брали участі в справі, якщо господарський суд прийняв судовий акт про права і обов'язки осіб, або якщо такий судовий акт вплинув на їх права й обов'язки; по-друге, предметом касаційного оскарження буде лише правова складова судового рішення, змістом якої є питання застосування закону; по-третє, пропонується до об'єктів оскарження відносити також всі судові ухвали, що оскаржуються, якщо вони перешкоджають подальшому руху справи, тобто істотно порушують права та інтереси осіб, які беруть участь у справі; по-четверте, пропонується збільшити строк подання касаційної скарги до одного місяця з дня набрання судовим рішенням апеляційного господарського суду законної сили.

Тільки таким шляхом у судах господарської юрисдикції буде забезпечена єдина й стала практика, внаслідок чого буде зроблений черговий крок до

формування цивілізованої правосвідомості крізь призму єдності та злагодженості, що є запорукою високого рівня правосуддя й захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання [14, 50-56].

Література

1. Біда К.М. Суб'єкти права на касаційне оскарження в господарському судочинстві (сучасність та перспективи) / К.М. Біда // Вісник господарського судочинства. – 2004. – № 4. – С. 180-187.
2. Арсенов И.Г. Полномочия суда кассационной инстанции в арбитражном процессе: автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.15 / Игорь Геннадьевич Арсенов. – Екатеринбург, 2001. – 23 с.
3. Про деякі питання практики застосування розділу XII-1 Господарського процесуального кодексу України: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України 24.10.2011 р. № 11 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 6. – С. 20-31.
4. Руденко М.В. Прокурор у господарському судочинстві : навч. посіб. / М.В. Руденко. – К.: Ін Юре, 2003. – 379 с.
5. Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму ВСУ № 7 від 23.03.2012 р. // Закон і Бізнес. – 2012. – № 16. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/9196-postanova_plenumu_vischogo_gospodarskogo_sudu_ukraini_pro_de.html.
6. Кожемяко А. Суб'єкти кассационного обжалования в арбитражном процессе / А. Кожемяко // Российская юстиция. – 2000. – № 2. – С. 23-25.
7. Ухвала Вищого господарського суду України від 02.12.11 р. по справі № 5019/1735/11 [Електронний

ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19937536>.

8. Загребнев С. Апелляционная и кассационная инстанции арбитражных судов: общее и различие / С. Загребнев // Хозяйство и право. – 1997. – № 2. – С. 101-110.
9. Шерстюк В.М. Арбитражный процесс в вопросах и ответах / В.М. Шерстюк. – М.: Городец, 1998. – 336 с.
10. Арбитражный процесс: учебник для студ. / [В.Н. Аргунов, Т.К. Андреева, Е.А. Борисова и др.]; под ред. М.К. Треушников, В.М. Шерстюк. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Городец, 2002. – 476 с.
11. Гавршов И. Решение арбитражного суда / И. Гавршов // Хозяйство и право. – 1998. – № 5. – С. 58-61.
12. Єдиний державний реєстр судових рішень України. – [Електронний ресурс]: <http://reyestr.court.gov.ua/Search>.
13. Скворцов О.Ю. Кассационная инстанция в арбитражном суде / О.Ю. Скворцов. – М.: ЗАО “Бухгалт. бюл.”, 1997. – 188 с.
14. Осетинський А. Сучасна роль касаційної інстанції в умовах реформування господарського судочинства / А. Осетинський // Право України. – 2011. – № 6. – С. 50-56.

Ніколенко Л.М.

*кандидат юридичних наук,
професор кафедри господарського,
цивільного та трудового права*

*Маріупольського державного університету
Надійшла до редакції: 03.04.2013*

УДК 346

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ КОМЕРЦІЙНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

Потудінська О. В.

В умовах формування ринкових відносин в Україні особливої актуальності набули ринкові інституції, серед яких знаходиться інститут комерційного посередництва. Цей інститут був законодавчо закріплений тільки після прийняття Господарського кодексу України, хоча правові відносини подібного роду існували задовго до цього.

Дослідження інституту комерційного посередництва зумовлені теоретичної й практичної необхідністю, оскільки деякі теоретичні та практичні питання є дискусійними й вимагають уточнення й вдосконалення.

Мета статті - розглянути окремі теоретичні проблеми правового реформування інституту комерційного посередництва в господарських відносинах України.

Певні проблеми господарсько-правового регулювання інституту комерційного посередництва досліджувалися в роботах О.А. Беляневич, В.А. Васильєвої, О.М. Вінник, А.І. Дрішлюка, А.Л. Дядюк, Р.В. Колосова, Р.О. Короткої, В.К. Мілаш, О.В. Полтавського, В.В. Резнікової, Г.І. Сальникової, І.І. Світлак, О.Х. Юлдашева та інших.

За своєю суттю посередництво в економічному сенсі має давню історію, проте його перетворення в правовий інститут комерційного посередництва відбулося відносно недавно. Уперше згадується про комерційно-посередницьку діяльність у Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, де в ст. 4 йшлося про посередницькі операції. На сьогодні про надання

посередницьких послуг йдеться в різних нормативно-правових актах України, а саме: Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, Законі України “Про страхування”, Законі України “Про інвестиційну діяльність”, Законі України “Про цінні папери та фондовий ринок”, Законі України “Про товарну біржу”, Законі України “Про приватизаційні папери”, Законі України “Про науково-технічну інформацію”, Кодексі торгового мореплавства України, Положенні “Про міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України” (Додаток до Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”) та ін.

Комерційне посередництво - один з інститутів господарського права України. У Господарському кодексі України питання комерційного посередництва містяться в главі 31, яка називається “Комерційне посередництво (агентські відносини) у сфері господарювання”. Як випливає з цієї назви, комерційне посередництво визначається як агентські відносини. Водночас стаття 295 ГК України, яка називається “Агентська діяльність”, вказує: “Комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє”.